

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Art. IV. De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad
subditos, & ad invicem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

ARTICULUS IV.

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad subditos, & ad invicem.

- I. Mancipia tenentur cum periculo vite dominum defendere.
- II. Servis in bello iusto captis licitum est fugere, si non dederint fidem non fugiendi.
- III. Quicquid servus acquirit, domino acquirit, si de consensu domini non habeat peculium.
- IV. Famuli non tenentur, sicut tenentur servi, dominum defendere cum vite discrimine. Num debeatur famulo salarium, si diu aegrotat?
- V. Num Superiores, Magistri, Parentes possint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris constitutos?
- VI. Quomodo se gerere debet Herus erga famulos? Num possit illos aegrotantes mittere ad Hospitale subtrahendo mercedem? Ecclesia Clericis aegrotantibus non denegat distributiones.
- VII. Religiosi non tenentur obedire Prae- latis suis in iis, quae sunt aut supra regulam, aut praeter regulam.
- VIII. Praelati tenentur ad residentiam, & ad dispensandos redditus Ecclesiasticos superfluos congrua sustentationi in usus pios.
- IX. Parochus quomodo debeat provide- re de Vicario, si non resideat ex iusta causa?
- X. Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur?
- XI. Ad quid vero Principes laici erga Vassallos?
- XII. Peccat Princeps, & ad restitutionem damni secuti tenetur, si ad Officium Gubernatoris, vel Iudicis promoveat ineptos.
- XIII. Peccat etiam plerumque graviter,

& contra fidelitatem erga Rempu- blicam, & contra iustitiam distri- butivam, si ad haec Officia promo- veat dignos, omissis dignioribus, seu Reipublica utilioribus.

XIV. Officia saecularia solus Princeps su- premus potest aliquando moderate vendere, idque propter Reipublica utilitatem, non ob privatum com- modum.

I. **Q**Uaeritur primo; Ad quid te- neantur servi, seu manci- pia erga dominos?

Respondeo, teneri primo ad hono- rem, itaut graviter peccent, si con- temnant, irrideant, &c. Secundo, ad obedientiam in iis, in quibus sunt subiecti, itaut graviter peccent, si in rebus magni momenti non obediant. Tertio, debent conservare pro viribus res domini. Quarto, in aegritudine domini debent illi procurare Sacra- menta, si desint propinquiores. Quinto, debent defendere a malis gravi- bus imminentibus dominum, etiam cum periculo propriae vitae.

II. Dubium est; An liceat servis in bello iusto captis fugere?

Respondeo, probabile esse, quod liceat, ex Azor., Trull., & aliis, dum- modo non dederint fidem non fugien- di; Sicut reis licet fugere a carcere citra vim custodi adhibitam, vel frau- dem. Ratio est, quia sicut jure gen- tium facti sunt servi, ita consuetudo, & tacitus consensus populorum dat iis jus fugiendi.

III. Dubium est secundo; An si do- nentur centum servo, hic acquirat eo- rum dominium?

Respondeo, servum habere posse peculium de consensu tantum domi- ni. Quare sine hoc consensu ea cen- tum absolute donata evadunt domini, quia quicquid servus acquirit, domi- no acquirit; si tamen sub ea condi- tione donentur, quod non perveniant ad

ad dominum , non evadunt domini , ut notat Trull. l. 4. in decal. cap. 2. d. 4. Less. & alii.

IV. Quæritur secundo ; Ad quid teneantur famuli erga heros ?

Respondeo , teneri sicut servos ad honorem , obedientiam , & ad operas suas ; serviendo scilicet , impediendo damnum domini , & illum defendendo , quamvis non cum periculo propriæ vitæ , nisi ad id specialiter sint conducti , & dominus non temere se ingerat in pericula . Notandum tamen , quod si famulus conducatur per annum , verbi gratia , & per aliquot menses ægrotet , non debeat operas supplere post annum ; quia in ea promissione operarum censentur excepti casus fortuiti . Præterea dominus non debet famulo ægrotanti salarium , quando non conducitur ad tempus determinatum , nisi ægrotatio sit per modicum tempus , videlicet per unam , vel alteram hebdomadam , idque ex æquitate , nisi aliud in pactum sit deductum , aut aliud ferat consuetudo approbata .

V. Quæritur tertio ; Ad quid Superiores erga subditos , & domini erga servos , & famulos teneantur ?

Respondeo , dominos , & superiores erga servos , famulos , ac subditos teneri eorum curam gerere , cum sint eorum caput , & parentum vices gerant : Quare si notabiliter negligant eorum salutem , peccant graviter ; cum Apost. 1. ad Timoth. 5. dicat : *Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet , fidem negavit , & est infideli deterior .* Hæc autem obligatio ad tria capita reducitur . Primo , ad honestam sustentationem . Secundo ad institutionem in rebus fidei . Tertio , ad correctionem non solum fraternam , sed etiam domesticam , cum opus est , idest ad verberationem ; possunt enim univrsim Superiores tam Sæculares , quam regulares , parentes ,

Pars II.

ac magistri verberare moderate subditos , etiam in Sacris constitutos , ex gravi causa ; cum possint uti mediis ordinatis ad salutem subditorum . Si tamen modum excederent , incurrerent excommunicationem : Et quamvis Tolet. neget apud Trull. posse etiam patrem verberare filium in Sacris constitutum , id tamen permittit Bonac. Et Molin. disp. 228. observat , etiam seniores posse moderate percutere pueros pro suis excessibus , dum ipsorum propinqui , aliive , quorum curæ subduntur , præsentés non sunt , nec est periculum scandali , & rixæ . Fratres etiam , & patrum sorores , & nepotes verberare moderate ad correctionem possunt , si ipsorum cura sibi commissa sit , & vices parentum gerant .

VI. Herus tamen erga famulos prospicere tenetur salutem tam corporis , quam animæ , ac pretium conventum illis dare . Quod si famulus ægrotet , debentur illi modicæ necessariæ expensæ juxta usum , qui talem obligationem interpretatus est ; ut notat Filiuc. apud Trull. (quamvis præcisâ consuetudine in contrarium possit mercedem subtrahere .) Si vero morbus sit gravis , poterit illum ad hospitale mittere , cum non teneatur dominus huic famulo subvenire , nisi in extrema , vel gravi necessitate . Ecclesia tamen concedit Clericis ægrotantibus distributiones , ne alii a Sacro ministerio deterreantur . Utrum autem teneatur dominus ejicere famulum , quem ne verberibus quidem moderatis potest corrigere ? dicendum , quod teneatur , si probabiliter existimet meliorem evasurum ; quod si timeat pejorem reddendum , non tenetur ejicere .

Ex dictis sequitur , peccare graviter dominos primo , si famulis , aut servis occasionem peccandi permittant ; sicut etiam si non curent , ut a peccatis abstineant , ut tempore præscripto confiteantur , & communent , ut jejuent ,

Y

nent, ut doctrinam christianam addiscant. Secundo, si absque justa causa impedimento illis sint, ne missam audiant, vel in causa sint, ut ferviliter die festo laborent. Tertio, si illos gravibus injuriis afficiant, ut si appellent Canes, diabolos, &c.

VII. Quæritur quarto; Ad quid teneantur Clerici, & Religiosi erga Prælatos suos?

Respondeo, ad amorem, obedientiam, reverentiam, & defensionem. Debent tamen solum in iis, quæ ad proprium statum pertinent, obedire; puta si præcipiat Episcopus Clerico, ut Romam adeat pro negotiis Ecclesiæ, ut reum excommunicet, &c.: Religiosi vero subditi ex D. Th. in 2. dist. 44. quaest. 2. art. 3. debent Superioribus obedire in iis, quæ necessaria sunt ad exequendum, quod in regula continetur, & in iis, quæ imponuntur pro culpis contra prædicta. Quare non tenentur ex Sylvest. obedire in iis, quæ sunt vel supra regulam, ut si Prælatus præcipiat jejunia, & disciplinas supra perfectionem regulæ; vel in iis, quæ sunt præter regulam, ut si præcipiat impertinentia, & indifferentia, puta aspicere aves volantes, tollere festucam, &c.; vel in iis, quæ sunt contra regulam, ut si præcipiat inobservantias, &c.

VIII. Quæritur quinto; Ad quid teneantur Prælati, & Superiores Ecclesiastici erga Clericos, & alios subditos?

Respondeo, Episcopos etiam de jure divino, ut communius docent, teneri ad residentiam, itaut si intra annum ultra tres menses sive continuatos, sive interpolatos a sua Ecclesia absint sine justa causa, non faciant suos fructus respondententes tempori absentia, atque adeo teneantur statim illos restituere, vel dare fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus loci, quin possint eos erogare in fabricam bene-

ficii, aut aliis pauperibus, quam illius loci; sicut possunt Beneficarii omittentes culpabiliter horarum recitationem. Secundo, tenentur Episcopi dispensare suos redditus pauperibus, subtractis iis, quæ ad decentem victum, vestitum, & ornamentum domus pertinent, ex cap. *Si privatus* 12., quaest. 1.

IX. Parochus tenetur etiam reside-
re, itaut non faciat fructus suos si sine justa causa per multum tempus absit; Si tamen detur justa causa, & absentia sit longa, hoc est ultra duos menses, requiritur licentia Episcopi, ut docent communiter cum Navar., & Azor. Verum, ut absit per bimestre sibi a Tridentino permissum, Palaus putat requiri pariter Episcopi licentiam; quod negant Navar. Azor. Sà, Rodriq. Qua in re verius consulenda est praxis uniuscujusque regionis; ut diximus in Opusculo de Beneficiis Ecclesiasticis quaest. tertia artic. 2. Quando autem Parochus ultra octo, vel novem dies absit, debet Episcopus providere illi de Vicario; Si vero per sex, vel octo dies absit, poterit ipse suum vicarium constituere, sic declarante consuetudine. Nec requiritur præter justam causam licentia Episcopi pro absentia hujus brevis temporis: Alias Episcopi, & Parochi obligationes vide in laudato opusculo, & apud Summistas.

X. Quæritur sexto; Ad quid obligentur subditi erga Principes laicos?

Respondeo, Vassallorum quinque esse præcipuas obligationes. Primo, ut in rebus justis debeant esse Principi subditi, unde acceptare debent ejus justas, & honestas leges. Secundo, ut cogi possint aliquando ad aliquid agendum cum periculo vitæ, & sub pœna mortis, quando scilicet id expedit ad conservationem Reipublicæ. Tertio, ut teneantur legibus etiam

iam civilibus obedire sub mortali, quæ scilicet respiciunt bonum Communis, ut est, verbi gratia, lex taxans pretium rerum, vel irritans contractus, vel lex de non asportanda pecunia, frumento, armis, &c. Pal. tamen apud Dian. part. 3. tract. 6. resol. 90., & part. 5. tract. 5. resol. 49. putat non esse peccatum mortale transgressionem harum legum, nisi quantitas pecuniæ, vel mercium, quæ asportantur, pertingat ad centum aureos; quia per minorem quantitatem non pateretur Respublica grave damnum: Quamvis Sanch. lib. 1. cap. 4. sit rigidior, quia non debet attendi quale damnum in Republica sequatur uno tantum contraveniente, sed quale si multi contraveniant, & communiter id fiat. Verum putat Reginald. probabiliter, & alii apud Dian. part. 1. tract. 10. resol. 17., quod lex pœnalis non obliget sub reatu peccati mortalis, etiamsi sub pœna capitis aliquid prohibeat. Quarto, tenentur subditi suum Principem ab hostibus defendere, & pro eo, si opus sit, vitam profunderere. Demum debent justas gabellas solvere; unde juxta communioem, & probabiliorem opinionem peccant mortaliter, qui fraudant gabellas; quamvis Lefs., & Bonac. apud Dian. loc. cit. resol. 19. putent istas habendas esse ut leges pœnales; Licet enim jure naturali debeantur gabellæ, tamen qui eas fraudat, non vult legem naturalem transgredi, sed cum ea lex sit pœnalis, ejus arbitrio relinquitur, vel gabellam solvere, vel exponere se periculo pœnæ cum notabili Principis emolumento, quando pœna est pecuniaria.

XI. Quæritur ultimo; Ad quid teneantur Principes erga Vassallos laicos?

Respondeo, virtutes Principis proprias esse octo, Clementiam, Mansuetudinem, Liberalitatem, Justitiam, Fortitudinem, Prudentiam, Magnifi-

centiam, & Magnanimitatem: facile autem peccare potest Princeps in immodica regnandi libidine, usurpando aliena, & indicendo bellum injustum, in non subveniendo pauperibus, in non reficiendis, & custodiendis viis publicis, in non tollendis pravis consuetudinibus ludorum, usurarum, & aliorum contractuum injustorum, in condendis legibus potius ad privatum, quam ad commune bonum, in cogendo ad aliquod matrimonium.

XII. Petes tamen primo; An peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem Princeps assumendo ad gubernationem minus aptos?

Respondeo cum communi peccare mortaliter, si assumat ad officium Gubernatoris, vel Judicis ineptos, vel qui existimantur male illud administraturi; in quo casu, ut notat Lefs. lib. 2. cap. 32. tenetur Princeps ad restitutionem damni secuti, quia ex lege justitiæ ratione sui muneris tenetur procurare aptos ministros; propter hoc enim tributa accipit.

XIII. Præterea ex Sot., & aliis apud Trull. lib. 4. cap. 1. dub. 10. peccat plerumque mortaliter, si ad hæc officia Princeps assumat aptos, omisis aptioribus; tum quia facit injuriam aptiori; tum etiam quia facit contra fidelitatem Reipublicæ debitam, ex qua constituere tenetur ministros maxime idoneos, non secus ac œconomus ex fidelitate debita domino debet conducere operarios maxime aptos: Quamvis Princeps in hoc casu ad restitutionem relate ad digniorem non teneretur, quia non faceret contra justitiam commutativam, sed contra distributivam; quod peccatum dicitur Acceptio personarum, quia scilicet in distribuendis bonis communibus spectatur aliqua conditio personæ: nihil faciens ad distributionem; hoc autem ex natura sua est peccatum mortale in materia

gravi, quia cum injuria proximi præfertur minus dignus digniori.

Neque dicas, Deum dona suæ gratiæ distribuere præferendo sæpe peccatores justis. Nam Deus ex duplici capite non est acceptor personarum, primo, quia distribuit bona sua, non bona communia, ad quæ quisquam jus ullum habeat. Secundo, quia non præfert indignum digno ob aliquam conditionem personæ, quam spectet, sed ob justissimas causas, nempe ut ostendat se gratis dare, & nemini esse debitorem donorum.

XIV. Petes secundo; An possit Princeps vendere officia secularia sui status?

Respondeo ex Lefs. loc. cit. dub. 4. posse moderate vendi, non quidem ratione oneris, quod habent, vel ratione justî stipendii, quod meretur tale onus; sed ratione eminentiæ, ob quam in Republica officialis honoratur, necnon ratione occasionis lucrandi, & ratione excessus stipendii ultra debitum: cum hæc omnia sint res humanæ, non spirituales, & pretio æstimari soleant.

Tria tamen notat Lefs. ex D. Th. in Opusc. ad Ducissam Brabantiæ cap. 21.; Primum est, auctoritatem vendendi hæc officia esse solum penes Principem supremum, hoc est penes Reges, aut Rempublicam liberam. Ratio est, quia hæc sunt dona Reipublicæ; ergo eorum dispensatio ad supremum Principem pertinet, vel ad ipsam Rempublicam, si sit juris sui; Unde Principes inferiores, etsi Magnates sint, ea vendere non possunt, nisi vel ex concessione Principis supremi, vel ex præscriptione. Secundum est, non expedire, ut a Regibus ea officia vendantur, & plerumque esse illicitum, & perniciosum. Ratio est, quia si vendantur, facile præferuntur dignioribus magis divites; & hi, qui pecunia consecuti

sunt officia, intendunt potius pretium recuperare, ac ditescere, quam Reipublicæ bonum; præsertim si pretio immoderato empta sint. Tertium est, hanc venditionem non debere fieri, nisi ob Reipublicæ necessitatem, vel utilitatem, & non in proprium commodum supremi Principis. Ratio est, quia hæc officia non sunt bona propria Principis, ut tributa, sed sunt bona Reipublicæ communia, quorum administrationem, & collationem populus commisit Principi ratione communis utilitatis; ergo solum propter bonum commune vendi possunt.

ARTICULUS V.

De obligatione diligendi proximum.

- I. Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali.
- II. Etiam peccatores diligendi sunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore prosequendi. Non tenemur tamen per se loquendo illos salutare, si scandalum abis.
- III. Non tenemur actionem coram Judice omittere, ut offensor satisfactionem præbeat pro injuria, & damnis illatis. Quid si sponse exhibeat ipse satisfactionem?
- IV. Quonam ordine proximus diligendus est? Diversus ordo servandus in necessitate extrema, vel gravi, ac extra necessitatem.
- V. Quenam sint peccata omissionis, & commissionis, quæ charitati erga proximum adversantur?
- VI. Explicanda est in confessione species mali, quod vis proximo inferre, non tamen species mali, quam proximo desideres.
- VII. Adversantur charitati erga proximum non solum Odium, sed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen a-

Etus